

Nr 286.

Ankom till riksdagens kansli den 7 december 1945 kl. 12 m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa förmåner till värnpliktiga jämte i ämnet väckta motioner.

(1:a avd.)

I propositionen nr 354 har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 5 oktober 1945, föreslagit riksdagen bemyndiga Kungl. Maj:t att, i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i berörda statsrådsprotokoll förordade grunder, utfärda föreskrifter i fråga om vissa förmåner till värnpliktiga.

I detta sammanhang har utskottet till behandling förehåft

dels en inom andra kammaren av herr *G. Adolfsson m. fl.* väckt motion (II: 641), vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att utöver förslagen i Kungl. Maj:ts proposition nr 354 rörande reseersättningar vid inskrivningsförrättning för värnpliktiga uttala sig för ett dagtraktamente å tio kronor för var och en i dylik förrättning deltagande värnpliktig samt att hos Kungl. Maj:t hemställa om förslag till författningstext samt detaljerade bestämmelser i anledning av denna fråga;

dels en inom samma kammare av herr *M. Ståhl m. fl.* väckt motion (II: 642), vari hemställts, att riksdagen måtte besluta, att då sammanlagda kostnaden för resa mellan förläggningsort och hemort uppgår till 12 kronor eller däröver antalet fria resor mellan dessa orter bestämmas till sex per år mot av Kungl. Maj:t föreslagna tre per år, samt att samma bestämmelser skola gälla resa till studieort eller annan därmed jämförlig ort i stället för hemort, även om den förra orten är belägen på längre avstånd från förläggningsorten än hemorten;

dels ock en inom samma kammare av herr *S. J. Vigelsbo m. fl.* väckt motion (II: 665), vari hemställts, att riksdagen med anledning av propositionen nr 354 måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda sådana föreskrifter, att då avståndet mellan förläggningsorten och den värnpliktiges hemort eller därmed jämförd ort överstiger 10 km antalet fria resor mellan dessa orter bestämmas till minst fem utöver de tre, som föreslås i propositionen.

I fråga om de skäl, motionärerna anfört till stöd för sina framställningar, får utskottet hänvisa till motionerna.

Departementschefen har inledningsvis meddelat, att chefen för armén i skrivelse till Kungl. Maj:t den 15 februari 1944 avgivit förslag till, bland annat,

nya bestämmelser rörande de värnpliktigas förmåner. Ifrågavarande förslag har sedermera inom försvarsdepartementet överarbetats av särskilt tillkallade *utredningsmän*. I sådant hänseende ha utredningsmännen framlagt förslag dels den 15 maj 1945 till bestämmelser om avlöning m. m. till värnpliktiga, dels ock den 31 juli 1945 till bestämmelser om ersättning åt inskrivningsrådets samt inskrivningsnämndernas ledamöter och biträdande personal m. m. Av förenämnda spörsmål är frågan om avlöning m. m. till värnpliktiga av beskaffenhet att i vissa delar böra underställas riksdagen. Departementschefen har framhållit, att utredningsmännens förslag i vad rör avvägningen av penningbidrag och premier till värnpliktiga icke innefattar några ändringar i förhållande till vad som för närvarande gäller.

I det följande upptages frågan om förmåner till värnpliktiga i de delar, som påkalla riksdagens beslut.

Värnpliktigas resor i samband med inskrivning samt inryckning till och utryckning från tjänstgöring.

Utredningsmännen ha i fråga om förmåner åt värnpliktiga vid resor i samband med inställelse vid inskrivningsförrättning eller vid resor för inryckning till och utryckning från värnpliktstjänstgöring ansett i princip böra gälla, att härvid uppkommande kostnader borde bestridas av statsverket. En annan sak vore, att bland annat ur gransknings- och kontrollsynpunkt praktiska skäl kunde tala mot ett utsträckande av förmånerna att omfatta gottgörelse för förlorad arbetsinkomst eller förplägnadskostnad i samband med resor i och för inställelse vid inskrivningsförrättning. Med utgångspunkt från principen att staten borde bekosta de värnpliktigas resor syntes kunna starkt ifrågasättas, huruvida bärande skäl föreläge för bibehållande av den nuvarande begränsningsregeln, att värnpliktig skulle för att över huvud taget bli berättigad till fri resa eller kontant ersättning därför ha att färdas mer än 20 kilometer. Utredningsmännen ha vidare framhållit, att enligt förslag i propositionen 1945: 65 angående nytt krigsavlöningsreglemente — detta förslag har numera godkänts av riksdagen — 20-kilometersgränsen förutsatts slopad vid begagnande av järnväg, fartyg, omnibus eller linjebil.

Utredningsmännen ha således kommit till den uppfattningen, att billighets-skäl talade för att även vid färd understigande 20 kilometer fri resa eller ersättning därför bereddades de värnpliktiga. Såsom allmän regel borde härvid gälla, att den värnpliktige begagnade sig av den resväg och det färd sätt, som för staten medförde minsta kostnader och med hänsyn till restid m. m. lämpligen kunde användas. Med hänsyn till den förordade huvudprincipen, att staten borde bestrida med resorna förenade kostnader, syntes ersättning icke böra utgå till värnpliktig, som färdades med skidor, cykel eller dylikt och sålunda icke åsamkades några direkta kostnader, vare sig väglängden över eller understeg 20 kilometer. Ur praktisk synpunkt vore emellertid ofrånkomligt att i viss mån begränsa rätten till dessa resor. I anslutning till bestämmelsen i 5 § första stycket allmänna resereglementet borde sålunda fri resa åtnjutas endast för färd överstigande 1 kilometer. Vidare borde inom stads, köpings

eller därmed jämförligt samhälles planlagda område fri resa åtnjutas endast i samband med färd med ett och samma fortskaffningsmedel mellan planlagt område och en plats, belägen mer än 1 kilometer utanför samma område. Med hänsyn till svårigheten att upprätthålla erforderlig kontroll å de kostnader, som kunde ifrågakomma vid färd med annat transportmedel än järnväg, fartyg, omnibus eller linjebil, borde dessutom föreskrivas, att fri resa i sådant fall finge åtnjutas endast vid färd överstigande 20 kilometer. Därest den värnpliktige icke erhållit färdhandling, som berättigade till fri resa, eller icke kunnat utnyttja erhållen färdhandling, borde ersättning utgå enligt för allmänheten gällande taxa för av resan förorsakade kostnader.

Beträffande värnpliktig, som uppehölle sig å annan ort än kyrkobokföringsorten, skulle enligt utredningsmännens förslag, i anslutning till vad chefen för armén förordat, gälla att fri resa finge — utan nuvarande begränsning med hänsyn till kostnaden för färd från hemvistet i kyrkobokföringsorten — åtnjutas från vistelseorten till platsen för inskrivningsförrättning eller tjänstgöringsorten. Såsom villkor för rätt till fri resa eller resekostnadsersättning i här avsedda fall borde dock gälla att den värnpliktige genom intyg av offentlig myndighet eller på annat sätt styrkte, att vistelsen å sådan ort föranleddes av hans verksamhet, studier, avmönstring från fartyg, nära anhörigs allvarliga sjukdom eller annan angelägenhet av synnerlig vikt, samt i fråga om inskrivningsförrättning, att den värnpliktige inställde sig å den närmast belägna plats, varest han genom inställelse kunde undergå besiktning och prövning i och för inskrivning. Vidare borde värnpliktig, som vistades utom riket, äga åtnjuta fri resa eller ersättning för resa enligt samma grunder som övriga värnpliktiga för färd från den plats inom riket, till vilken han vid resan först anlände, till närmast belägna inskrivningsförrättning, där han kunde undergå besiktning och prövning i och för inskrivning, eller till tjänstgöringsorten. Vid återfärd från inskrivningsförrättning eller tjänstgöring skulle den värnpliktige erhålla fri resa eller ersättning för resa enligt motsvarande grunder som vid inställelse till nämnd förrättning eller tjänstgöring. Vid utryckning från tjänstgöring borde dock i vissa fall värnpliktig skäligen beredas fri resa även till annan ort än den, varifrån inställelse skett. Sålunda borde den, som hade för avsikt att efter utryckningen förlägga sin verksamhet till annan plats än före inryckningen till tjänstgöring eller som vid utryckningen saknade fast bostad, erhålla fri resa eller ersättning för resa inom riket för färd från tjänstgöringsplatsen till den nya verksamhetsorten eller till plats, varest han eljest avsåge att mera stadigvarande vistas. Å sjömanshus inskriven värnpliktig borde vidare vid utryckning från tjänstgöring erhålla fri resa eller resekostnadsersättning till ort, där omedelbar påmönstring å fartyg skulle äga rum.

Slutligen borde gälla, att, därest å sjömanshus inskriven värnpliktig vid inryckning till tjänstgöring avmönstrade före fastställd inryckningsdag vid sådan tidpunkt, att han kunde färdas till sitt hemvist för att däriifrån avresa till tjänstgöringsorten, han skulle äga att på därom gjord framställning erhålla fri resa från avmönstringsplatsen till sitt hemvist.

Departementschefen, som redogjort för myndigheternas yttranden över förslaget i förevarande del, har anfört följande.

Såsom av det föregående framgår, gäller för närvarande såsom förutsättning för värnpliktigs rätt till fri resa eller ersättning för resa i samband med inställelse till inskrivningsförrättning samt vid inryckning till och utryckning från tjänstgöring, att den värnpliktige har att tillryggalägga mer än 20 kilometer. I sitt förslag till nya bestämmelser på detta område har chefen för armén förordat bibehållande av denna begränsningsregel. Utredningsmännen ha däremot funnit billighetsskäl tala för att kostnaderna för här avsedda resor i princip ersättas av statsmedel, även om väglängden understiger 20 kilometer, och ha i detta sammanhang erinrat om att enligt det av innevarande års riksdag antagna krigsavlöningsreglementet kravet på viss minimiväglängd eftergivits vid anlitande av järnväg, fartyg, omnibus eller linjebil.

Även om billighetsskäl kunna anföras till stöd för förslaget om borttagande av den nuvarande 20-kilometersgränsen, är jag likväl med hänsyn till de betänkligheter i olika hänseenden, som från vissa remissmyndigheters sida rikts mot tanken på en dylik omläggning, icke beredd att förorda ett genomförande av detta förslag. Den ekonomiska uppoffring, som de värnpliktiga i vissa fall få vidkännas genom skyldigheten att själva bekosta kortare resor, synes icke vara av större betydelse för den enskilde individen. Å andra sidan skulle den ifrågasatta omläggningen för statsverkets vidkommande medföra ökade kostnader icke blott för själva resorna utan även genom ökad arbetsbelastning för förvaltningsorganen, vilka olägenheter icke skulle stå i rimlig proportion till den ytterligare förmån — representerande ett värde av i allmänhet högst 2 kronor för man och resa — som ett genomförande av utredningsmännens förslag skulle innebära. Jag vill i detta sammanhang även framhålla, att borttagandet av 20-kilometersgränsen såsom minimidistans för fri resa vid inställelse till och utryckning från krigstjänstgöring betingats av under beredskap och i krig rådande särskilda förhållanden och knappast torde böra åberopas till stöd för en motsvarande uppmjukning av fredsbestämmelserna.

Ur angivna synpunkter finner jag mig icke heller kunna förorda en lösning i enlighet med det av försvarsväsendets lönenämnd framkastade alternativet, innebärande att fri resa skulle få åtnjutas för färd överstigande 5 kilometer.

Jag utgår således från att såsom villkor för rätt till fri resa eller resekostnadsersättning i samband med inställelse till inskrivningsförrättning samt vid inryckning till och utryckning från tjänstgöring alltjämt bör gälla, att den värnpliktige har att färdas mer än 20 kilometer. I övrigt ansluter jag mig till utredningsmännens förslag beträffande här avsedda resor. Sålunda torde, på sätt utredningsmännen förutsatt, nuvarande gottgörelse för väglängd utöver 20 kilometer böra bortfalla och den värnpliktige i stället erhålla antingen fri resa med det färd sätt, som för staten medför minsta resekostnad, eller — därest fri resa icke beredes den värnpliktige — resekostnadsersättning enligt bestämmelserna i allmänna resereglementet. Vidare tillstyrker jag utredningsmännens av myndigheterna biträdde förslag därom, att värnpliktig, som uppehåller sig å annan ort än kyrkobokföringsorten, bör få åtnjuta fri resa från vistelseorten till platsen för inskrivningsförrättning eller tjänstgöringsorten under villkor att vistelsen å sådan ort föranledes av hans verksamhet, studier, avmönstring från fartyg, nära anhörigs allvarliga sjukdom eller annan angelägenhet av synnerlig vikt. I fråga om resa för inställelse vid inskrivningsförrättning bör tillika gälla, att den värnpliktige inställer sig å den närmast belägna plats, där han kan undergå besiktning och prövning i och för inskrivning. Värnpliktig, som vistas utom riket, bör på sätt utredningsmännen

föreslagit äga åtnjuta fri resa eller ersättning för resa enligt samma grunder som övriga värnpliktiga från den plats inom riket, till vilken han vid resan först anländer, till närmast belägna plats, där han genom inställelse kan undergå besiktning och provning i och för inskrivning, eller till tjänstgöringsorten, ävensom fri återresa enligt samma grunder. Vid utryckning från tjänstgöring bör värnpliktig i vissa fall medgivas fri resa även till annan ort än den, varifrån inställelsen skett. Sålunda bör den, som har för avsikt att efter utryckningen förlägga sin verksamhet till annan plats än före inryckningen till tjänstgöring, eller som vid utryckningen saknar fast bostad, erhålla fri resa eller ersättning för resa inom riket från tjänstgöringsorten till den nya verksamhetsorten eller till plats, där han eljest avser att mera stadigvarande vistas. Slutligen synes i fråga om fria resor i vissa fall för å sjömanshus inskrivna värnpliktiga böra gälla vad utredningsmännen därom föreslagit.

Penningbidrag under övningsuppehåll och tjänstledighet.

Utredningsmännen ha i likhet med chefen för armén ansett rätten att under ledighet bibehålla med värnpliktstjänstgöringen förenade förmåner icke böra begränsas med hänsyn till längden av den i varje särskilt fall beviljade ledigheten. I princip ha med värnpliktstjänstgöringen förenade förmåner ansetts böra få åtnjutas under hela den tid den värnpliktige tages i anspråk för tjänstgöring och sålunda är förhindrad att utöva civil verksamhet. Tvekan synes därför enligt utredningsmännens åsikt icke böra råda om att förmånerna i fråga skola utgå under tiden för anbefallda övningsuppehåll. Såsom arméchefen föreslagit, ha utredningsmännen ansett skäligt, att den värnpliktige under tjänstledighet bibehålles vid de under tjänstgöring utgående förmånerna. Såsom en enkel och lättillämplig regel ha utredningsmännen — med viss begränsning vid förhinder att delta i tjänstgöring på grund av sjukdom eller skada, till vilken tjänstgöringen kan antagas ha varit orsak — ansett böra gälla att, därest värnpliktig av annan orsak än undergående av bestraffning m. m. icke deltagit i tjänstgöring, penningbidrag må bibehållas för tid, som den värnpliktige äger tillgodoräkna såsom fullgjord tjänstgöring. För tid, varunder värnpliktig till följd av sjukdom eller skada, till vilken tjänstgöringen kan antagas ha varit orsak, varit förhindrad delta i tjänstgöring, ha utredningsmännen ansett böra, i överensstämmelse med gällande bestämmelser, föreskrivas, att penningbidrag må bibehållas under högst 45 dagar i en följd, där ej försvarets civilförvaltning prövar skäligt besluta, att hela eller någon del av bidraget må bibehållas för överskjutande tid.

Departementschefen, som redogjort för myndigheternas yttranden i ärendet, har anfört följande.

Vad utredningsmännen föreslagit i fråga om rätt för värnpliktig att under övningsuppehåll och tjänstledighet samt vid förhinder i vissa fall att delta i tjänstgöring bibehålla penningbidrag ger mig icke anledning till erinran. Vad särskilt angår spörsmålet om värnpliktigs förmåner vid förhinder att delta i tjänstgöring till följd av sjukdom eller skada, vartill tjänstgöringen kan antagas ha varit orsak, biträder jag dock vad chefen för försvarsstaben och försvarets civilförvaltning härvidlag anfört, innebärande att penningbidrag må bibehållas intill tidpunkten för hemförlovning eller utryckning.

Särskild ersättning under sjö- och flygtjänstgöring.

Utredningsmännen ha framhållit, att införandet av sjötjänstbidrag för marinens personal närmast avsett att bereda sjökommenderad personal särskild ersättning för tjänstgöring ombord samt ersättning för att den sjökommenderade personalen med hänsyn till personaltillgången beräknades bliva kvarhållen i tjänstgöring under avsevärt längre tid än övriga värnpliktiga. Beloppets fastställande till lägst 1 krona hade föranletts av önskemålet att bereda kompensation för den långvariga inkallelsen även åt dem, som ej på grund av befälsställning åtnjote något lönetillägg. Såsom försvarsväsendets lönenämnd framhållit, hade emellertid, sedan sjötjänstbidraget infördes för marinens personal, fredstjänstgöringen för de värnpliktiga förlängts vid samtliga försvarsgrenar, vartill komme att värnpliktiga även vid armén och flygvapnet tagits i anspråk för beredskapstjänstgöring i betydligt större omfattning än som förutsetts hösten 1939. Vidare kunde erinras, att införandet av hemortslön — tidigare långtidstillägg — för värnpliktiga avsett att bereda vederbörande viss ersättning för långvarig tjänstgöring. Samma vore förhållandet med premier, som utginge till vissa värnpliktiga för genomgången viss utbildning, som krävde längre tjänstgöring än den för värnpliktiga i allmänhet gällande. I betraktande härav syntes numera bärande skäl icke föreligga att bereda marinens värnpliktiga förhöjd ersättning vid sjötjänstgöring såsom kompensation för långvarig tjänstgöring.

I fråga om särskild ersättning med hänsyn till tjänstgöringens art ha utredningsmännen erinrat, att sjötillägg utginge till fast anställd personal vid sjötjänstgöring och tjänstgöring i sjöreserv. Även om de skäl, som föranlett sjötilläggs införande för den fast anställda personalen, icke gjorde sig med samma styrka gällande i fråga om värnpliktiga, syntes dock övervägande skäl tala för att särskild ersättning bereddes även den värnpliktiga personalen vid motsvarande tjänstgöring. Därvid syntes anledning icke föreligga att bibehålla nuvarande begränsningsregel, att ersättning utginge endast vid tjänstgöring jämlikt 28 § 1 mom. värnpliktslagen, liksom ej heller att, såsom chefen för armén föreslagit, medgiva ersättning endast vid tjänstgöring utöver 450 dagar. Med hänsyn till vad förut anförts i fråga om ersättning för långvarig tjänstgöring, syntes icke heller den nuvarande bestämmelsen om visst minimibelopp (1 krona) böra bibehållas. Den särskilda ersättningen till värnpliktiga vid sjötjänstgöring eller tjänstgöring i sjöreserv syntes böra konstrueras såsom sjötillägg och avvägas i överensstämmelse med de sjötillägg, som vid motsvarande tjänstgöring utginge till fast anställd personal i samma tjänstegrad eller tjänsteklass. Även i fråga om rätt att komma i åtnjutande av förmånen i fråga borde samma bestämmelser gälla som för motsvarande fast anställd personal. Under tjänstgöring å rustad sjöstyrka borde sålunda sjötillägg jämväl tillkomma värnpliktig vid flygvapnet, som icke åtnjote flygtillägg, mekanikertillägg eller elevtillägg.

Utredningsmännen ha vidare erinrat om att enligt beslut av 1944 års riksdag värnpliktig må vid tjänstgöring å ubåt vid rörlig förläggning från och

med den 1 april 1944 tills vidare uppbära särskild ersättning med 50 öre för dag utöver honom eljest under dylik tjänstgöring tillkommande förmåner.

Med anledning av ifrågasatt införande i ett blivande nytt krigsavlöningsreglemente av bestämmelser om särskild ersättning till värnpliktiga vid tjänstgöring å ubåt hade i en inom försvarsdepartementet utarbetad, den 22 juni 1944 dagtecknad *promemoria* framhållits, att förmånen i fråga konstruerats såsom en riskpremie att utgå i första hand under det då rådande beredskaps-tillståndet. Beträffande frågan om förmånens bibehållande för framtiden hade i *promemorian* framhållits, att något bestående behov av här avsedd riskpremie icke syntes föreligga.

Utredningsmännen, som enligt det föregående föreslagit att sjötillägg må utgå till värnpliktiga enligt för motsvarande personal på aktiv stat gällande grunder, ha i konsekvens härmed ansett det högre sjötillägg, som tillkommer den fast anställda personalen vid tjänstgöring å ubåt, böra tillkomma även värnpliktiga vid motsvarande tjänstgöring. De speciella förhållanden, som motiverat det högre sjötillägget för den å ubåt tjänstgörande fast anställda personalen, syntes nämligen i allt väsentligt föreligga för de värnpliktiga. Särskild ersättning till värnpliktiga vid tjänstgöring å ubåt har därför icke av utredningsmännen föreslagits.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 5 maj 1944 har *chefen för marinen*, efter att ha inhämtat yttrande av *försvarets civilförvaltning*, bland annat föreslagit, att värnpliktiga må vid utförande av dykeriarbete erhålla särskild ersättning enligt för fast anställt manskap gällande bestämmelser. *Utredningsmännen* hava biträtt detta förslag.

Jämlikt Kungl. Maj:ts brev den 1 april 1942 angående särskild gottgörelse för utförande av viss minsvepning må marinen tillhörande värnpliktig, som efter den 1 juli 1941 deltagit eller under tid, då riket ej är indraget i krig, deltagar i minsvepningsarbete för undanröjande av befintliga mineringar, komma i åtnjutande av ett tillägg av 100 % å eljest utgående sjötjänstbidrag för varje dag sådant arbete förekommit. I brev den 2 juni 1944 har Kungl. Maj:t vidare föreskrivit, att värnpliktig, vilken under tid då riket ej är indraget i krig deltagar i minsvepningsarbete för undanröjande av befintliga mineringar, må, där han ej är berättigad uppbära sjötjänstbidrag, från och med den 1 april 1944 äga åtnjuta särskild ersättning med 1 krona för varje dag sådant arbete förekommit. I anslutning till sålunda utfärdade bestämmelser ha *utredningsmännen* föreslagit, att värnpliktig må åtnjuta ersättning för deltagande i minsvepningsarbete enligt vad därom särskilt stadgas.

I överensstämmelse med föreskrift i 9 § 1 mom. näst sista stycket kungörelsen 1926: 60 och 2 § näst sista stycket kungörelsen 1942: 527 ha *utredningsmännen* vidare föreslagit, att värnpliktig i vissa fall under flygtjänstgöring skall äga uppbära ersättning enligt därom särskilt meddelade bestämmelser. I sitt förenämnda förslag av den 15 februari 1944 har *chefen för armén* intagit föreskrift därom, att, där i avlöningsreglemente eller annan författning stadgas om tillägg, ersättning eller annan förmån för fast anställd

personal vid tjänstgöring i viss angiven befattning eller tjänst, motsvarande förmån skulle utöver penningbidrag utgå till värnpliktig i de fall, då han såsom förordnad eller beordrad tjänstgjorde i däremot svarande befattning eller tjänst. *Utredningsmännen* ha icke ansett sig kunna förorda en dylik utvidgning av rätt till särskilda ersättningar åt värnpliktiga.

Departementschefen, som redogjort för myndigheternas yttranden i förevarande delar, har på de skäl, utredningsmännen anfört, tillstyrkt, att särskild ersättning till värnpliktiga under sjö- och flygtjänstgöring må utgå i enlighet med vad utredningsmännen härutinnan förordat.

Begravningshjälp m. m.

Utredningsmännen ha framhållit, att begravningshjälp enligt civila avlöningsreglementet, civila icke-ordinariereglementet, militära avlöningsreglementet och militära icke-ordinariereglementet utgår med lägst 400 kronor ävensom att enligt beslut av 1945 års riksdag begravningshjälpen för fast anställt manskap från och med den 1 juli 1945 bestämts till lägst 400 kronor. Vidare har erinrats därom, att begravningshjälpen enligt militärsättningsförordningen sedan den 1 juli 1944 utgår med 400 kronor. I konsekvens härmed ha utredningsmännen ansett begravningshjälpen böra fastställas till 400 kronor även för värnpliktig, som avlider under militärtjänstgöring. I överensstämmelse med Kungl. Maj:ts brev den 19 december 1941 om sjukvård åt värnpliktig under militärtjänstgöring i fredstid m. m. ha utredningsmännen vidare föreslagit, att utöver begravningshjälp må efter försvarets civilförvaltnings bestämmande i förekommande fall av statsmedel bestridas kostnaderna för transport av den avlidne till hemorten eller till annan ort, i sistnämnda fall dock högst med belopp motsvarande kostnaderna för transport till hemorten.

Departementschefen, som redogjort för chefens för marinen yttrande i ämnet, har anfört följande.

Utredningsmännens förslag i fråga om höjning av begravningshjälpen till värnpliktigs dödsbo från 250 kronor till 400 kronor är att betrakta som en konsekvens av avvägningen av begravningshjälpen till efterlevande efter personal i statens tjänst i allmänhet och föranleder icke någon erinran från min sida. Likaså biträder jag utredningsmännens förslag om bestridande i förekommande fall av kostnaderna för transport av värnpliktigs stoft. Prövningen härvidlag bör såsom utredningsmännen förutsatt ankomma på försvarets civilförvaltning. Chefens för marinen förslag om att beslutanderätten skulle delegeras till lokal förvaltningsmyndighet kan jag således icke biträda. Erinras må att motsvarande frågor såvitt angår fast anställd personal prövas av central förvaltningsmyndighet.

Fri resa och resekostnadsersättning vid övningsuppehåll och tjänstledighet.

Utredningsmännen ha i förevarande fråga framhållit, att det för att värnpliktig vid övningsuppehåll skulle kunna begagna sig av ledigheten framstode

såsom skäligt, att staten bestrede kostnaderna för den värnpliktiges resor i samband med övningsuppehåll. Fri resa eller resekostnadsersättning syntes därvid böra få åtnjutas inom riket från tjänstgöringsplatsen antingen till den plats, där den värnpliktige själv vore bosatt, eller ock till den plats, där hans närmaste anhörige vore bosatt, ävensom för återresa. Beträffande ifrågavarande resor syntes i övrigt böra gälla samma bestämmelser som vid resa för inryckning till och utryckning från tjänstgöring.

I fråga om fri resa eller resekostnadsersättning vid tjänstledighet hava utredningsmännen anfört följande.

Till ledning för bestämmandet av här avsedd förmån syntes kunna tjäna föreskrifterna i krigsavlöningsreglementet och krigsledighetsbestämmelserna om ersättning för resa i samband med ledighet under krigstjänstgöring. Då här avsedd tjänstledighet närmast syntes komma att motsvara ledighet, som avsåges i 4 § första stycket a) krigsledighetsbestämmelserna, syntes den plats, till vilken fri resa eller resekostnadsersättning finge åtnjutas, böra få bestämmas av vederbörande chef med hänsyn till ändamålet med ledigheten. I fråga om transportmedel och färdväg borde gälla samma bestämmelser som vid resa för inryckning till och utryckning från tjänstgöring. Liksom vid krigsledighet borde ersättning ej utgå för avgift för sovplats utom där fråga vore om sovplats, som inginge i biljettpriiset för befordran med fartyg. Även om det med hänsyn till numera fastställd tjänstgöringstid kunde anses skäligt att utsträcka värnpliktigas rätt till fria tjänstledighetsresor till att omfatta jämväl tjänstgöring i fredstid, syntes förmånen i fråga dock icke böra få åtnjutas i samma utsträckning som vid krigstjänstgöring. Då värnpliktiga i fredstid inkallades till fullgörande av viss bestämd tjänstgöringsomgång, borde rätten till fria tjänstledighetsresor lämpligen göras beroende av längden av den tjänstgöringsomgång, till vilken den värnpliktige vore inkallad. Fria tjänstledighetsresor syntes sålunda böra medgivas endast då tjänstgöringen vore avsedd att fortgå minst sex månader i en följd. Vid längre tjänstgöring i en följd borde förmånen i fråga få åtnjutas en gång för varje sådan period. Vid tjänstledighet i särskilt ömmande fall syntes dock skäligt att medgiva den värnpliktige fri resa eller resekostnadsersättning även vid kortare tjänstgöringsomgång än sex månader och vid längre tids tjänstgöring mer än en gång för varje period om sex månader.

Frågan om fria resor för värnpliktiga i samband med tjänstledighet har varit föremål för prövning av 1945 års riksdag. I vissa vid samma riksdag väckta *motioner* hemställdes nämligen *dels* att riksdagen måtte besluta, att värnpliktiga vid beviljad tjänstledighet eller permission skulle erhålla rätt till två fria hemresor i månaden, *dels ock* att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte anhålla om utfärdande av bestämmelser angående fria resor vid permission eller tjänstledighet åt inkallade, som fullgjorde beredskapstjänstgöring på större avstånd från hemorten än 50 kilometer.

Statsutskottet uttalade i utlåtande nr 213, att vad i förenämnda *motioner* anförts i fråga om vidgad rätt för värnpliktiga till fria hemresor syntes utskottet icke vara utan visst berättigande. Utskottet ville emellertid framhålla, att frågan vore i ekonomiskt och andra hänseenden av den räckvidd, att ett ställningstagande till de gjorda yrkandena måste föregås av närmare utredning. I anledning av de väckta *motionerna* ville utskottet därför föreslå, att dylik utredning i ämnet komme till stånd.

Riksdagen har (skrivelse nr 518) på de av statsutskottet anförda skälen anhållit, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning av frågan om vidgad rätt till fria resor för värnpliktiga, vilka fullgöra dem i fredstid åliggande tjänstgöring eller beredskapstjänstgöring.

Departementschefen, som redogjort för myndigheternas yttranden i förevarande del, har anført följande.

Såsom tidigare anförts torde gällande bestämmelser om resor i samband med inryckning till och utryckning från värnpliktstjänstgöring icke utan särskild föreskrift vara tillämpliga på resor i samband med anbefallda övningsuppehåll. Under det att enligt äldre värnpliktslagar tid för uppehåll i tjänstgöringen icke inräknades i tjänstgöringstiden, är nämligen förhållandet numera det motsatta, varför övningsuppehåll numera närmast torde få betraktas som en form av ledighet. Sakligt sett torde emellertid tvekan icke böra råda därom, att de värnpliktiga vid infallande övningsuppehåll skäligen böra åtnjuta fria resor enligt samma grunder som gälla vid inryckning till och utryckning från tjänstgöring. Därmed skulle de värnpliktiga enligt nu tillämpad ordning årligen komma i åtnjutande av två fria resor vid armén och tre fria resor vid marinen och flygvapnet. Jag vill därför föreslå, att — på sätt utredningsmännen förutsatt — en dylik rätt för de värnpliktiga fastslås i en blivande författning rörande de värnpliktigas förmåner under fredstid. Jag får i detta sammanhang erinra om att Kungl. Maj:t genom beslut den 5 oktober 1945 på min föredragning funnit sig föranlåten att för tiden från och med den 1 oktober tills vidare högst intill utgången av innevarande år provisoriskt tillförsäkra de värnpliktiga sådan rätt, i det att Kungl. Maj:t förklarat, att gällande bestämmelser om resor i samband med inryckning till och utryckning från värnplikts-tjänstgöring skola för samma tid äga motsvarande tillämpning beträffande resor i samband med övningsuppehåll.

Vad angår frågan om införande av rätt till fria tjänstledighetsresor för värnpliktiga i fredstid, har detta spörsmål såsom nämnts varit föremål för prövning av innevarande års riksdag. Den utredning, som verkställdes i anledning av riksdagens skrivelse nr 518, har givit vid handen, att tillskapandet av en dylik förmån för de värnpliktiga skulle medföra avsevärda kostnader för statsverket. Av chefens för försvarsstaben i ärendet avgivna yttrande framgår, att kostnaderna för en tjänstledighetsresa om året för de värnpliktiga, som fullgöra första tjänstgöring (motsvarande), uppskattats till omkring $\frac{1}{3}$ miljon kronor. Härvid har förutsatts att endast två tredjedelar av de värnpliktiga behöfve resa för att nå hemmet samt att kostnaden för varje resa uppginge till i medeltal endast tio kronor. Ett tillmötesgående av det motionsvis framförda förslaget om 24 tjänstledighetsresor om året skulle enligt motsvarande beräkningsgrund — bortsett från värnpliktiga, som fullgöra befälsutbildning (motsvarande) eller repetitions- och efterutbildningsövningar — betinga en årlig utgift av i runt tal 8 miljoner kronor. Även om härifrån dragas kostnaderna för resor i samband med övningsuppehåll, vilka resor i det föregående föreslagits skola i varje fall bekostas av statsmedel, skulle likväl kvarstå en kostnad av ungefär 7 miljoner kronor. Enligt angiven beräkningsgrund skulle ett genomförande av utredningsmännens förslag om två fria tjänstledighetsresor per år draga en kostnad av omkring $\frac{2}{3}$ miljon kronor. För de värnpliktiga är det tvevelsutan ett intresse att de få möjlighet att under värnpliktstiden besöka hemmet utan ekonomiska uppoffringar för egen del. Enligt min mening böra de värnpliktiga dock kunna anses i skäligen omfattning tillgodosedda genom den förmån, som innefattas i den av mig förordade rätten till fria resor i samband med övningsuppehåll, med den modifikationem likväl, att — där antalet

vapenövningsuppehåll vid någon försvarsgren understiger tre per år — värnpliktiga vid sådan försvarsgren böra, utöver fri resa i samband med övningsuppehåll, beredas fri resa i samband med beviljad tjänstledighet i sådan utsträckning att sammanlagda antalet fria resor per år vid övningsuppehåll och tjänstledighet uppgår till tre per år.

De kostnader, som uppkomma vid bifall till vad i det föregående föreslagits, torde böra bestridas från de under respektive försvarsgrenar uppförda förslagsanslagen till Reseersättningar m. m., delposten de värnpliktigas färdkostnader. Ifrågavarande anslag äro förslagsvis beräknade, varför särskild medelsanvisning för nu löpande budgetår icke blir erforderlig. Vid anslagsberäkningarna för nästkommande budgetår bör givetvis hänsyn tagas till de kostnader, som föranledas av den nu förordade rätten till fria resor vid övningsuppehåll.

Till den av riksdagen berörda frågan om fria resor under beredskapstjänstgöring torde jag få anledning återkomma i samband med anmälan inför Kungl. Maj:t av förslag till nya tilläggsbestämmelser till krigsavlöningsreglementet.

Tidpunkt för de föreslagna bestämmelsernas ikraftträdande.

Med hänsyn till tidpunkten för de värnpliktigas inryckning till första tjänstgöring, vilken för huvuddelen av dem tager sin början under april månad, har det synts departementschefen önskvärt att de i det föregående förordade ändrade bestämmelserna rörande vissa förmåner för de värnpliktiga bringas i tillämpning under nu löpande budgetår. Ändringarna hava ansetts lämpligen böra träda i kraft den 1 januari 1946 till den del föreliggande förslag icke redan genomförts genom Kungl. Maj:ts berörda beslut den 5 oktober 1945. Det har synts departementschefen få ankomma på Kungl. Maj:t att, sedan riksdagen fattat beslut i ärendet, utfärda erforderliga bestämmelser i ämnet.

Utskottet.

Enligt gällande bestämmelser äger värnpliktig, som för inställelse vid inskrivningsförrättning samt vid inryckning till och utryckning från tjänstgöring har att tillryggalägga mer än 20 kilometer, att för såväl fram- som återresan uppbära gottgörelse av 1 krona för varje överskjutande mil. Genom ett borttagande av ifrågavarande 20-kilometersgräns skulle enligt vad i ärendet framhållits årligen ett mycket stort antal fria resor och gottgörelser tillkomma, av vilka flertalet avsåge mindre värde än 2 kronor. Detta skulle för härav berörda förvaltningsorgan medföra, att expeditionsarbetet ökades i en sådan omfattning att olägenheterna därav icke komme att stå i rimlig proportion till den föreslagna förmånen, vilken i och för sig torde vara av mindre betydelse för den enskilde. Utskottet anser sig vid angivna förhållanden i likhet med departementschefen icke böra föreslå någon ändring i den nuvarande begränsningen av den fria reserätten. Av utredningsmännen i övrigt framlagda och av departementschefen förordade bestämmelser om resor, varom här är fråga, synas lämpligt avvägda, varför desamma torde böra godtagas. Med hänsyn till att inskrivningsförrättningen kan komma att medföra att den inskrivningsskyldige vållas olägenhet ur förvärvsynpunkt har i motionen II: 641 föreslagits att inskrivningsskyldig, som inställer sig till inskrivningsförrättning, skulle äga utbekomma ett dagtraktamente av 10 kronor. Då inställelse till inskrivningsförrättning torde i förevarande hänseende

få anses utgöra en integrerande del av varje svensk man enligt värnpliktslagen åliggande skyldighet synes någon befogad anledning icke föreligga att betrakta ifrågavarande inställelse såsom sådant uppdrag, för vilket gottgörelse i allmänhet plägar utgå. Utskottet finner sig därför icke böra giva sin avslutning till det i motionen väckta förslaget.

Utskottet ansluter sig till den av utredningsmännen förordade principen om att med värnpliktstjänstgöringen förenade förmåner böra få åtnjutas under hela den tid, den värnpliktige tages i anspråk för tjänstgöringen. I överensstämmelse härmed synes jämväl för det fall, den värnpliktige förhindras att delta i tjänstgöring till följd av sjukdom eller skada, vartill tjänstgöringen kan antagas hava varit orsak, någon tidsbegränsning för penningbidragets bibehållande icke böra föreskrivas, utan bör såsom departementschefen föreslagit bidraget i fråga få åtnjutas intill tidpunkten för hemförlovning eller utryckning.

Utskottet finner bärande skäl tala för att sjötillägg till värnpliktiga bör utgå enligt för motsvarande personal på aktiv stat gällande grunder ävensom att det högre sjötillägg, som tillkommer den fast anställda personalen vid tjänstgöring å ubåt, bör tillkomma även värnpliktiga vid motsvarande tjänstgöring. Vad utredningsmännen i övrigt föreslagit med avseende å särskild ersättning under sjö- och flygtjänstgöring synes välgrundat och tillstyrkes av utskottet.

Då begravningshjälpen till efterlevande efter personal i statens tjänst i allmänhet utgår med lägst 400 kronor synes fog föreligga för att motsvarande ersättning till dödsbo efter värnpliktig, som avlider under tiden för militärtjänstgöringen, bestämmas till samma belopp. Förslaget, som alltså tillstyrkes av utskottet, innebär en höjning av den nu utgående begravningshjälpen med 150 kronor. Vidare ansluter utskottet sig till förslaget att utöver begravningshjälp må i förekommande fall av statsmedel bestridas kostnaderna för transport av värnpliktigs stoft till hemorten eller till annan ort, i sistnämnda fall dock högst med belopp motsvarande kostnaderna för transport till hemorten. Utskottet delar departementschefens mening, att beslutanderätten i denna fråga bör delegeras till försvarets civilförvaltning.

Såsom i ärendet framhållits har frågan om fria resor för värnpliktiga i samband med tjänstledighet varit föremål för prövning av innevarande års riksdag. I vissa vid nämnda års riksdag väckta motioner hemställdes, bland annat, att riksdagen måtte besluta att värnpliktiga vid beviljad tjänstledighet eller permission skulle erhålla rätt till två fria hemresor i månaden. I sitt häröver avgivna av riksdagen godkända utlåtande nr 213 uttalade statsutskottet, att vad i motionerna anförts syntes utskottet icke vara utan visst berättigande, men att frågan vore i ekonomiskt och andra hänseenden av den räckvidd att ett ställningstagande till motionerna måste föregås av närmare utredning. Riksdagen beslöt att en dylik utredning skulle verkställas, vilken av departementschefen framlagts i nu föreliggande proposition. Utredningen har givit vid handen, att ett utsträckande av den fria reserätten för de värnpliktiga i fredstid skulle komma att förorsaka statsverket icke obetydliga merkostnader.

Sålunda har påvisats, att kostnaderna för en tjänstledighetsresa om året för de värnpliktiga, som fullgjorde första tjänstgöring (motsvarande), uppginge till omkring $\frac{1}{3}$ miljon kronor, därvid förutsatts att endast två tredjedelar av de värnpliktiga behövde resa för att nå hemmet samt att kostnaden för varje resa uppginge till i medeltal endast 10 kronor. Även om till följd härav återhållsamhet nödvändigtvis måste iakttagas i fråga om en utsträckning av den fria reserätten, är utskottet dock av den uppfattningen, att de värnpliktigas intressen i detta hänseende böra tillgodoses i något större omfattning än vad hittills varit fallet. Departementschefens förslag därvidlag synes utskottet utgöra en lämplig medelväg. Då nämligen såsom departementschefen framhållit, infallande övningsuppehåll närmast torde få betraktas som en form av ledighet, synas enligt utskottets mening goda skäl tala för att de värnpliktiga, för att de skola kunna begagna sig av denna ledighet, beredas fria resor vid övningsuppehåll. Då övningsuppehållen uppgå för år till två vid armén och till tre vid marinen och flygvapnet förordar utskottet den av departementschefen anvisade utvägen, att antalet fria resor vid övningsuppehåll och tjänstledighet bestämmes till tre för år. Beträffande dessa resor böra gälla samma grunder som i fråga om resor vid inryckning till och utryckning från tjänstgöring. Ett utsträckande utöver vad som nu föreslagits av den fria reserätten för de värnpliktiga i fredstid anser utskottet sig icke kunna tillråda. Det torde förtjäna framhållas, att de värnpliktiga vid sina tjänstledighetsresor äga åtnjuta nedsatta biljettpriser. Bestämmelserna härom hava under senare år uppmjukats. Sålunda har rabatten på militär tjänstledighetsbiljett ändrats till 40 % mot förut 25 %, varjämte införts militära veckoslutbiljetter till enkelt pris för fram- och återresa inom viss begränsad tid vid veckoskiftena (helgerna). Att såsom i föreliggande motioner yrkats göra rätten till fria tjänstledighetsresor beroende av avståndet från förlägningsplatsen till den värnpliktiges hemort synes utskottet icke böra ifrågakomma, då en dylik gränsdragning mellan de värnpliktiga skulle medföra vissa orättvisor. Härtill kommer att möjligheterna för värnpliktiga, vilka bo på längre avstånd från förlägningsorten, att utnyttja den fria reserätten äro beroende på ledighetens och icke resans längd. Utskottet finner sig på anförda skäl böra avstyrka motionerna i fråga.

Utskottet tillstyrker, att ifrågavarande resekostnader bestridas från de under respektive försvarsgrenar uppförda förslagsanslagen till Reseersättningar m. m., delposten de värnpliktigas färdkostnader.

Av departementschefen ovan föreslagna förmåner äro avsedda att tillämpas från och med den 1 januari 1946. Enligt vad utskottet emellertid inhämtat måste det övningsuppehåll, som skall äga rum i samband med instundande jul- och nyårshelg med hänsyn till tjänstens behöriga gång, främst vid beridna förband, äga rum i två perioder, så att vissa värnpliktiga få ledigt i anslutning till jul och återstoden i samband med nyår. Utskottet anser billighetsskäl tala för att de föreslagna bestämmelserna om fria resor och andra förmåner tillämpas jämväl för julperioden.

Vad departementschefen föreslagit i de delar, varom utskottet icke särskilt yttrat sig, har icke givit utskottet anledning till erinran.

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må med avslag å motionerna II: 641, II: 642 och II: 665 bemyndiga Kungl. Maj:t att, i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 5 oktober 1945 samt av utskottet här ovan förordade grunder, utfärda föreskrifter i fråga om vissa förmåner till värnpliktiga.

Stockholm den 7 december 1945.

På statsutskottets vägnar:

ALGOT TÖRNKVIST.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Oscar Olsson, Lindström, Gränebo, Sven Larsson, Bäckström, Karl Andersson, Mannerskantz, Heiding, Boman, Carlström, Gullström* och *Gunnar Andersson*; samt

Från andra kammaren: herrar *Törnkvist, Eriksson* i Stockholm, *Svensson* i Grönvik, *Falla, Bergström, Wallentheim, Viklund, Holmström, Lindholm, Åkerström, Boman* i Kieryd och *Johansson* i Mysinge.

Reservationer:

- 1) av herrar *Gränebo* och *Svensson* i Grönvik;
 - 2) av herr *Törnkvist*.
-